

ביקור במשקים בעלי מרעה טבעי

בראש וראשונה התענינתי מהו המזון הניתן באיבוס, נוסף למרעה, והנה מה שנמסר לי:

פרטים	תשרובות ק"ג	גרעיני כותנה ק"ג	סחיט יבש ק"ג
קבוצה א' של פרות (מעל 25 ק"ג חלב)	10	2	3
קבוצה ב' של פרות (15-25 ק"ג חלב)	5	2	3
קבוצה ג' של פרות (עד 12 ק"ג חלב)	3	2	3
יבשות עגלות	4-6	2	3
(משנה עד 6 ח' הריון)	1	2	—
עגלות (מ"ח עד שנה)	מרעה בלבד		

אודה על האמת שנתעוררו בי ספקות אם אמנם מוצדקת הולכת הפרות החולבות, ובייחוד גבוהות התנובה, פעמיים ביממה למרעה, לאחר שאובסים אותן כמויות כה נכבדות של מזון מריר כזו ברפת. אמנם ידוע לי שחסים השנה באופן מיוחד על המספוא הגס מחשש הבצורת ובוקרי כפר-החורש ודאי מעוניינים היו לנצל את המרעה הטבעי במידה מאקסימאלית, ובכל זאת נראה לי שהם מחטיאים את המטרה מבחינת שמירה על רמת התנובה, כשחלק בלתי מבוטל מהאנרגיה, המוענק לפרות באיבוס, נפסד מחד מת המאמץ של הליכה למרעה רחוק, וכנראה גם לא עשיר ביותר בשנה זו.

בסוף תשכ"ה עמדו בעדר 76 פרות ומקווים להגדיל את מספרן עד 90 במשך שנת תשכ"ו. התנובה הממוצעת בתשכ"ה, לפי הביקורת הרשית מית — 4811 ק"ג חלב עם 3.52% שומן. אכן, עדר כפר-החורש הוא אחד המצויינים במתכונת השומן, בין העדרים שבמשקים הקיבוציים; על הסיבה — לא היה סיפק בידי לעמוד, אם כי מהצצה קלה בספרי הרפת התרשמתי שיש מספר

אודה שהנני חסיד גדול של המרעה הטבעי, הגם שידועות לי מיגבלותיו בתנאי ארצנו. ראוי תי במרעה הטבעי קודם כל מקור אספקה זול ובריא, שאין לזלזל בו; אולם עצם הוצאת העדר לרעייה, ובייחוד בעונת האביב, היתה בעיני כפעולה של הבראת הבקר וחיסונו. לא פעם נר כחנו בארץ „בימים ההם" בהשפעתו המצויינת של המרעה הטבעי על כל סוגי הבקר ובאופן מיוחד על העגלות.

בשנים האחרונות, על אף התרחבות שטחי המרעה הטבעי לאחר קום המדינה, רק מתי מספר מבין בוקרינו, בעלי עדרי-חלב, עדיין ממשיכים להיזקק למקור אספקה זה. נתעורר בי הענין להציץ במספר משקים כאלה וללמוד מהי התועלת שמפיקים כיום מהמרעה הטבעי וכיצד עושים זאת.

הודות לאדיבותה של הח' גרטל ברקאי, המדריכה לבקר בלשכת עפולה, נתאפשר לי להילוות אליה בחודש מארס בביקור בשני משקים ולהלן אמסור את רשמיי.

כפר-החורש

הח' גרטל אמרה לי מראש שאין לראות השנה ברכה רבה במרעה מחמת מיעוט הגשמים; זאת שיערתי מראש. בהגיענו לכפר-החורש מצאנו את העדר חוזר מהמרעה לחליבת צהריים. במשק זה, שטחי המרעה מרוחקים מהיישוב, אינם מגודרים ורועים מלווים כל הזמן את העדר. היציאה למרעה — בשעה 3 בבוקר; העדר חוזר לחליבה בשעה עשר ויוצא שוב למרעה אחה"צ, עד לשעה 8 בערב. לפי זה „עסוק" העדר ברעיה כ-11 שעות, ומזה רק כ-8 שעות של שהיה במרעה ממש.

בהסתכלי בפרות, הבחנתי שהכבדות שביניהן נראו עייפות ואחדות אף צלעו במקצת. הח' אמרנו ברזל, מרכז הענף, הסביר לי שהדרך למרעה אינה נוחה כלל (הרבה סלעים) ומשום כך גם מרובים מקרי הפאנאריזיום בעדר.

סיוורנו בחלקות המרעה השונות בחברת ותיקי הצוות, החברים חנה ובוריס. בסיפוק מלא זכיתי בביקורנו בחלקה, בה רעו העגלות הגדולות, מגיל 10 חודשים ומעלה. כאן נוכחתי שבעלי העדר, וכן גם הבהמות, מפיקים את מלוא התר-עלת, ובהצלחה רבה, מהמרעה הטבעי. עגלות אלה רועות יומם ולילה, ורק פעם אחת בשבוע עיים מביאים אותן לחצרות המשק לשם בדיקות וטיפולים שונים. מובן שמשטר כזה נתאפשר הודות לגידור, סידור מיי-השתיה בחלקות ואף צל מתחת לעצים לאותן העגלות שרוצות בכך. מראה העגלות בריא ורענן, וניכר היה שאין כל פיגור בגדילתן, ובוודאי גם לא ב"תוספות משקל", אשר להן כה חרדים בוקרינו בשנים האחרונות.

לא היתה אפשרות בהזדמנות זו של ביקור חטוף לרכז נתונים על החיסקון בהוצאות למזון בעקב הרעייה, ונקווה שאפשר יהיה לסכם חומר מעניין בסוף השנה, אולם נתרשמתי שאמנם יאסוף עדר רמות-מנשה רבבות רבות של יחידות מזון — טעימות, מבריאות וזולות, משטר חי המרעה שהמשק מטפל בהם, בהדרכת הלשכה שבעפולה.

בסיוורנו בחלקות נודמן לי לראות גם צמחיה שרועים בה בשנית בעונה זו; היא הספיקה להתחדש גם בשנה זו, מעוטת-הגשמים, הודות לדישון והקפדה על רעיה מחזורית. נודמן לנו להיפגש גם עם המדריך למרעה טבעי והוא הציג לפנינו חלקות, בהן הוא מבצע ניסויי דישון, ונתרשמתי שיש סיכויים להגדיל את יכול המרעה הטבעי בשיעורים ניכרים.

ממילא מובן שניצלתי את ההזדמנות והי-ציתי בתוצאות ביקורת התנובה של שנת תשכ"ו. החברים חנה ובוריס הביעו את אכזבתם ממתכונת השומן הירודה. הירידה הקשה הת-בלטה בראשונה בתשכ"ה, כשהתפשטו מחלות-עטין קשות בעדר (התקפות קולי); כיום, לאחר שחוסלו הפרות החולות, והחליבה נעשית במכון חליבה חדש ונקי למופת, אין מופיעות מחלות עטין בצורה קלינית ובכל זאת לא חזרה מתכונת (המשך בעמוד הבא)

לא קטן של פרות שמצטיינות בהנבת חלב שמן יותר (מבחינה תורשתית).

לא ידוע לי מה הן תכניות משק כפר-החורש בשאלת המרעה הטבעי לעתיד לבוא, אולם אם שטחי המרעה לא ינוצלו למטרות אחרות (ייעור, מטעים), הרי נדמה לי שיהיה צורך בטיפול מסויים (גידור, דישון, התקנת דרכי גישה נאותים) במרעה, וכן לשפר את משטר הרעייה לגבי הפרות החולבות.

רמות-מנשה

במשק זה זוכים שטחי המרעה בטיפולים מסויימים; כ-500 דונם גודרו וחולקו לחלקות, סודרו שוקתות למי-השתיה, הונהגה רוטאציה בניצול הצמחיה, וכן נערכים ניסויים בהגדלת היבול ע"י דישונים שונים. מוציאים למרעה את כל הבקר והונהגו משטרי רעיה והזנה בהתאם לסוגים וגילים שונים של הבהמות. הפרות החול-בות, ויש ביניהן עם תנובות שלמעלה מ-35 ק"ג חלב ביום, אינן יוצאות לשטחים מרוחקים, אולם לגביהן נקבע שמזון המרעה מספק את מנת-הקיום בלבד וכל המזון הדרוש לייצור מוגש להן באיבוס. כששאלתי למה אומדים את מזון המרעה בשיעור כה נמוך, ואין זוקפים לזכותו גם תנובת חלב כלשהי, נאמר לי שהשנה אין צמחיית המרעה כה משופעת כבשנים רגילות, ומתוך חרדה לתנובות השיא של הפרות מע-ניקים להן מנות מ"מ כדי סיפוק מלא של ייצור החלב. איני משוכנע שאמנם היה הכרח לנהוג ככה, אבל הבינותי שגם בוקרי רמות-מנשה מושפעים מה"רוח" המהלכת בקרב רוב בוקרי הארץ, שאת הפרות בעלות השיאים בהנבה יש להלעיס מ"מ בשפע רב ככל האפשר, למען לא תמלאינה כרסן במספוא גס, העלול, כביכול, לגרום לירידה בתנובה. ייתכן שרצוי הדבר להדגים בפני בוקרינו שיטות הזנה, מהמעשה ומניסויים, אשר לפיהן הושגו תנובות שיא, גם יומיות וגם תקופתיות, כשהמספוא הגס במנת הפרות האלה סיפק, בנוסף למנת הקיום, גם את הצרכים ליצירת 12-15 ק"ג חלב הראשונים.

זוהי, כמובן, הערת אגב אורחא ונשוב לתיאור

מרעה טבעי לעגלות חלב (ב)*

אם יש לרשות המשק גידור חשמלי, אפשר לרעות על שלפי השחת. מרעה זה הינו טוב מאוד — בתנאי שיש די מזון בשטח והעגלה אוכלת לשובע. גם במקרה זה יש צורך לאפשר גישה חופשית למים, מה גם שעכשיו הרבה יותר חם! אם השלף קרוב לחלקות מרעה טבעי וישנה האפשרות של שילוב הגדרות, הרי זה יהיה הפתרון הרצוי ביותר. בקרבת שוקתות המים יש להעמיד איבוסים עם ד.ס.פ. ומלח ללקיקה חופשית. העגלות העומדות לפני ההזרעה, או ההרות, זקוקות למינרלים באופן מיוחד.

גם בעונה זו מחזיקים את העגלות במשך כל היממה במרעה כדי לאפשר להן לאכול מתי שנוח להן ביותר. הקושי הוא בהגשת המזון הנוסף, לכן כדאי להביאן לשעה לרפתות כדי להאכילן. עגלה במשטר זה תוסיף 600-800 גרמים ליום ותיראה בריאה ומבריקה.

אם עד עונה זו לא הקפידו על שקילה חודר שית, הרי כעת אין עוד אפשרות לוותר על כך; השקילות הכרחיות כדי להיות בטוח שאכן לא חסר לעגלות דבר.

אפשר להחזיק את העגלות במרעה הקמל עד שהוא נאכל כולו. החל מחודש יוני יש להוסיף לכל העגלות 2 יח"מ מרוכז + יח"מ עסיסית, ובכל חודש מוסיפים יחידה אחת מזון מרוכז של הפרות. יש להניח שהעגלות תתפתחנה כרצוי. עגלות בהכנה מקבלות, כמובן, את המגיע להן.

העגלות מעדיפות מקום מאורר בשדה פתוח על כל סככת צל שהיא או חורשות, לפיכך אין טעם בתיכנון מבנים מצלים. העגלה לא תזקק להם.

אי-אפשר לתת הוראות שתתאמנה לכל עדר ולכל משק, וכאן צוינו קווים כלליים בלבד; המאזניים ועין הבוקר צריכים לומר את המלה האחרונה.

גרטל ברקאי

מדריכה לבקר, לשכת עפולה

הרעיה במרעה הקמל ובשלפים

חלפה עונת המרעה הירוק, העשבים השתבלו והגיע הזמן לשנות את סדרי ההזנה של העגלות. העגלה הצעירה ביותר במרעה בעונה זו היא בת 9 חודשים והיא הפגיעה ביותר, ולה יש במיוחד לדאוג. בצמחים מתמעטת תכולת החלב בון ויש צורך להוסיף אותו במזון המוגש באי-בוס. גם ויטאמין A יש להוסיף.

ניסיון השנים האחרונות לימד אותנו שבהתחלת מאי יש להוסיף מזון באיבוס לעגלות שמשקל גופן הוא מתחת ל-380 ק"ג. לפי המצוי במשק, מוסיפים יחידת מזון עסיסית (ירק או תחמיץ) ויחידת מזון מהתערובת של חולבות. אם אין מזון עסיסי, רצוי לתת ק"ג אחד של כופתיות אספסת.

* ראה: "משק הבקר והחלב" חוב' 79-80.

(הסוף מהעמ' הקודם)

השומן לרמה של שנת תשכ"ד. העובדים הביעו את השערותם שיתכן והשפעת מחלת העטינים מהשנה שעברה, על אף ביעורה מבחינה קלינית, נותנת את סימניה גם השתא. כי התעורר ברגע הראשון החשד שמא היציאה למרעה פגעה במתכונת השומן (תופעה שכיחה בחוץ לארץ, המוסברת במימיותה של הצמחיה הצעירה בראשית העונה), אולם כשעיינתי בתוצאות הביקורת משנת תשכ"ד נוכחתי שרמת השומן בחודשים ינואר ופברואר (תחילת עונת המרעה) עמדה אז על 3.7%, בה בשעה שבשנת תשכ"ה, בחור דשים המקבילים, היא ירדה ל-3.0% והשתא — ל-2.9%, על אף תוספות גרעיני הכותנה באיבוס. מן הראוי היה שתופעה זו תחקר באופן מיוחד.

הנני להביע בזה את תודתי לעובדי הענף בשני המשקים שביקרתי ובאופן מיוחד הנני חייב תודה לחברה גרטל ברקאי, שהאילה להדריכני בסיורי זה.

י. עצמון